

KRISTUS, NAVZOČ V BOLNIH IN TRPEČIH

NAUKI SV. JOŽEFMARIJA
O BOLEZNI IN TRPLJENJU

Rafael Arias

KAZALO

UVOD	3
NIMAM PRAVICE PUSTITI ČAKATI BOLNIKA, KI JE KRISTUS	4
POTRJEVANJE PRISTNOSTI.....	4
NJEGOVA OSEBNA IZKUŠNJA BOLEČINE	6
ČLOVEŠKE BESEDE ZA BOŽANSKO RESNIČNOST	8
ZAGOVOR NORMALNOSTI	10
BESEDE ZDRAVNIKOM IN MEDICINSKIM SESTRAM.....	12
DELI S PRIJATELJI	14

UVOD

Krščanstvu lastna je ideja videti v bolečini znamenje božje ljubezni in vir milosti. Janez Pavel II. je v svoji okrožnici *Salvifici doloris* zapisal, da je trpljenje dobrina, pred katero se Cerkev spoštljivo priklanja z vso globino svoje vere v odrešenje. Sam apostol Pavel nam v Drugem pismu Korinčanom razkriva enega od razlogov, ki pojasnjujejo skrivnost trpljenja, ko nam pravi: **Kakor je namreč trpljenja v obilju, tako je obilna tudi naša tolažba po Kristusu. Kajti če smo v stiskah, smo v vašo tolažbo in odrešenje; če nas kaj tolaži, nas tolaži v vašo tolažbo, ki kaže svojo moč v potrpežljivosti, s katero prenašate isto trpljenje kot mi.**

V bolnikih in trpečih je prisoten Kristus, ki trpi za nas. On je tisti pravi prerok Izaija, ki je *vzel nase naše bolezni in si naložil naše bolečine (...). Bil je mučen, a ni odprl svojih ust, kakor jagnje, ki ga peljejo v zakol, in kakor ovca, ki umolkne pred tistimi, ki jo strižejo.*

S tem, ko je s svojim trpljenjem odrešil človeštvo, je Kristus preobrazil človeško trpljenje v odrešilno; trpljenje ljudi je postalo del odrešilnega Kristusovega trpljenja, je Kristusovo odrešilno trpljenje.

Bog na poseben način prisluhne tistim, ki trpijo, tistim, ki z veseljem sprejmejo bolečino in smrt. Po trpljenju se na skrivnosten način poistovetijo s Kristusom in njihovo trpljenje postane močan vzvod, ki premakne božje usmiljenje: Nisem prejel bolezni, da bi ne trpel, pravi sv. Gregor Nacianški, temveč da bi jo izkoristil, jo vdano sprejel in da bi dal zahvalo za trpljenje.

Kristjan, ki se zaveda, da je božji otrok, živi v gotovosti, da je vedno v ljubečih rokah Boga, svojega Očeta. Tam, kjer vidijo nekateri le breme, ki je včasih neznosno, najde božji otrok dragocen zaklad, zna v potrpežljivosti prenašati bolezen, brez pritoževanja in potrnosti, in četudi bi ne imela velikega pomena, je zanjo hvaležen božji previdnosti. V takšnih okoliščinah moramo našemu Gospodu darovati vse bolečine, majhne neprijetnosti in velike nevšečnosti, in ga prositi, naj jih pridruži trpljenju, ki ga je On prestal za nas na križu.

V svojih bolnih bratih lahko srečamo križanega Kristusa, ki nosi obilje milosti za nas. Oni so zaklad, ki ga moramo ceniti, kajti takoj za duhovnikovo molitvijo in molitvijo posvečenih devic je Bogu najljubša molitev otrok in bolnikov (Sv. Jožefmarija Escrivá, Pot, 98).

Če bi moral izbrati iztočnico, ki bi nam v kratkem času omogočila, da se seznanimo z vidikom življenja in dela ustanovitelja Opus Dei, ki nas sedaj zanima, bi ne okleval izbrati točke 419 v Poti:

— *Otrok.* — *Bolnik.* — *Se vam ne zdi, ko zapišete ti besedi, da bi jih bilo treba napisati z veliko začetnico?*

Za človeka, ki je zaljubljen v Kristusa, so otroci in bolniki On.

NIMAM PRAVICE PUSTITI ČAKATI BOLNIKA, KI JE KRISTUS

To je sedaj nova enačba, tako kot je vedno nov tudi evangelij. Ustanovitelj Opus Dei si je vztrajno prizadeval, da bi v duše tistih, ki so mu hoteli prisluhniti, vsadil misel, da *v svojih bratih in sestrah prepoznavajo Kristusa, ki nam prihaja naproti*. V homiliji **Kristus, navzoč v kristjanih** iz leta 1967 nam sv. Jožefmarija na veseli praznik velike noči govori o témi, v kateri je bil pravi mojster: da v vsakdanje življenje prenesemo sadove premišljevanja o Jezusovem odnosu do ljudi. Da bi dokazal, da vse situacije, skozi katere gre naše življenje, prinašajo božje sporočilo, terjajo od nas odziv ljubezni in predavanja drugim, navede besede tistega pogovora, ki bo zaključil zgodovino sveta: **Tedaj bo kralj rekel tistim, ki bodo na desnici: »Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta! Kajti lačen sem bil in ste mi dali jesti, žejen sem bil in ste mi dali piti ... bolan sem bil in ste me obiskali.« Tedaj mu bodo pravični odgovorili: »Gospod, kdaj smo te videli lačnega in te nasitili ali žejnega in ti dali piti? Kdaj smo te videli bolnega ali v ječi in smo prišli k tebi?« Kralj jim bo odgovoril: »Resnično, povem vam: Kar koli ste storili enemu od teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili« (Mt25,34-40).**

Kako je ustanovitelj Dela živel ta Kristusov nauk, ki ga je s takšno zavzetostjo oznanjeval? Bili smo priče tolikim dokazom njegove dejavne ljubezni, da je težko izbrati enega izmed njih. V zgodbi, ki jo bomo v nadaljevanju povedali in ki so ji bili tisoči priča, živo izstopa Očetova občudovanja vredna sposobnost, da je osnovo Kristusove navzočnosti v duši kristjana znal s preprostimi nauki prevesti v oprijemljivo stvarnost. Zgodilo se je konec novembra leta 1972 v Barceloni. Sveti Jožefmarija je moral končati pogovor z veliko skupino ljudi, ker mu je to narekovala ljubezen do svojega bolnega sina, ki ga je hotel obiskati: José María Hernández Garnica je bil eden izmed prvih treh duhovnikov Dela, ki je le nekaj dni zatem umrl za rakom. Slišali smo, kako je Oče z ganjenostjo v glasu prisrčno dejal: *Čaka me bolnik in jaz nimam pravice pustiti čakati bolnika, ki je Kristus. Potrebuje očeta in mater in jaz sem oče in mati.*

POTRJEVANJE PRISTNOSTI

Med njegovimi potovanji po Iberskem polotoku in ameriški celini v 60-ih letih 20. stoletja, na katerih je poučeval in odgovarjal na vprašanja najrazličnejših ljudi, ga je nekdo prosil: »Oče, želel bi, da nam razložite, kako so bolniki zaklad Opus Dei.« Dobro je zapisati celoten odgovor, ker z njim lahko ponazorimo in v poseben kontekst umestimo pričevanje njegove ljubezni do tistih, ki trpijo.

Poslušaj, sin moj — je odgovoril — nekoč je bil duhovnik ... Nadaljujemo? Zdite se mi sveži ... Bil je fant, ki je začel slutiti ljubezen, ki je z gotovostjo začutil, da Bog želi nekaj od njega in ni vedel, kaj bi to bilo. On, ki ni nameraval postati duhovnik, si je rekel: morda bom po tej poti spoznal, kaj Bog hoče. Zato se je posvetoval, najprej s svojimi starši. Njegovemu očetu, katerega ne prej ne pozneje nikoli ni videl jokati, sta se utrnili dve solzi, vendar mu je dejal: »Ne bom se zoperstavljal temu, razmisli.« — »Veliko sem že premišljeval o tem.« — »Torej stori to. Predstavil te bom prijatelju, ki te bo lahko usmeril.« In tako je tudi storil. In ta duhovnik je pri svojih 26 letih le z božjo milostjo in dobro voljo potem moral uresničiti Opus Dei. Pravili so, da je nor, in prav so imeli: bil je neozdravljivo nor in tak je še vedno. Tukajle je. Zato vas imam rad

iz vsega srca; ker sem neozdravljivo nor zaradi ljubezni do Kristusa. In veš, kako sem zmogel? Zaradi bolnišnic. Tista Splošna bolnišnica v Madridu, prepolna ubožnih bolnikov, ki so ležali tudi po hodnikih, ker ni bilo dovolj postelj; tista Kraljeva bolnišnica, kot se je imenovala, kjer nisi videl drugega kot jetične bolnike in v tistem času jetika ni bila ozdravljiva. To danes ni bolezen, danes se lahko pozdravi, zdravniki so zelo napredovali. To je bilo orožje za zmago! To je bil zaklad za plačilo! To je bila moč, da sem lahko nadaljeval! In temu so se pridružili obrekovanje, govorice, laž, hinavščina dobrih, ki so se nevede motili — zagotovo — in ki jih imam zelo rad. Gospod nas je ponesel po vsem svetu, prisotni smo v Evropi, Aziji, Afriki, Ameriki in Oceaniji, zahvaljujoč se bolnikom, ki so zaklad. Nikoli ne bom pozabil tistega ubogega bitja, ki sem mu tedaj kot mlad duhovnik po podelitvi bolniškega maziljenja pomagal umreti in mu šepetal na uho: »Blagoslovljena bodi bolečina! — to je osvoboditev — ljubljena bodi bolečina!« In ona je z zlomljenim glasom ponavljala za menoj. Čez nekaj minut je umrla. Posvečena bodi bolečina! Slavljena bodi bolečina! In svojega mnenja nisem spremenil. Zelo sem ji zavidal.

Te besede, zapisane pod točko 208 v Poti, so bile mnogim v tolažbo in si zaslužijo še nekaj vrstic. Sveti Jožefmarija pripoveduje dalje: *Tista ženska, ki je v življenju uživala visok ekonomski in družbeni položaj, je na tisti bolniški postelji umirala sama in za družbo sem ji bil v tistem trenutku le jaz, dokler ni umrla. In ona je z užitkom srečna ponavljala: Blagoslovljena bodi bolečina — občutila je vse moralne in fizične bolečine —, ljubljena bodi bolečina, posvečena bodi bolečina, slavljena bodi bolečina! Trpljenje je dokaz, da znamo ljubiti, da imamo srce.*

To ganljivo pričevanje lahko dopolnimo z besedami, ki jih je izrekel ustanovitelj Opus Dei v zaupnem pogovoru v ožjem krogu svojih sinov. Bil je 19. marec 1975. Le še nekaj dni je manjkalo do njegovega zlatega mašniškega jubileja. Morda je ta okoliščina prispevala k temu, da so se v njem obudili spomini na njegova prva leta, ki jih je izkusil kot duhovnik in ustanovitelj. Tako je pripovedoval: *Šel sem iskat moči v najrevnejše četrti Madrida. Ure in ure po vseh koncih in krajih, vse dni, peš od enega konca do drugega, med bednimi reveži, ki jih je bilo sram, ki niso imeli čisto nič, med otroki, smrkavimi in umazanimi, a še vedno otroki, ki so Bogu prijetne duše! Kakšno ogorčenje čuti moja duhovniška duša, ko sedaj govorijo, da se otroci ne bi smeli spovedovati, dokler so majhni! Ni res! Tako kot ostali morajo tudi oni opraviti svojo osebno, tajno spoved. Kako dobro, kakšno veselje! Veliko ur je bilo vloženi v to delo, a vendar mi je žal, da jih ni bilo še več. V bolnišnicah in hišah, kjer so bili bolniki, če lahko tistim kočam rečemo hiše ... Ti ljudje so bili zapuščeni in bolni ... tako sem po vseh teh krajih iskal sredstev, da bi uresničil Božje delo. To so bila intenzivna leta, v katerih je Opus Dei rastel navznoter, ne da bi se tega zavedali. Hotel pa sem vam povedati, da so človeško moč Dela predstavljali bolniki po madridskih bolnišnicah, najbolj ubogi; tisti, ki so živeli v svojih hišah brez slehernega človeškega upanja; najbolj nepoučeni iz revnih zunanjih predelov mesta ... neozdravljivi bolniki, zapuščeni ubožci, otroci brez družine in izobrazbe, domovi brez ognja in topline in brez ljubezni.*

Ob poetični moči teh besed — kako velik pesnik je živel v ustanovitelju Opus Dei! — lahko idealiziramo ali pa pustimo v polmraku umazanijo, tragično revščino, zanemarjenost tistih bolnikov, katerim se je velikodušno predal v izčrpavajočem duhovniškem služenju, v materialni oskrbi, ki je zahtevala, da je junaško premagal odpor, ki ga je vzbujala najbolj odvratna umazanija.

NJEGOVA OSEBNA IZKUŠNJA BOLEČINE

Sveti Jožefmarija je po pravici lahko rekel, da se tudi sam *nekaj malega* spozna na ta božji učni predmet o bolečini. Tukaj lahko izpostavimo dve potezi njegovega življenja.

Prva je neločljivi značaj, ki sta ga v njegovem življenju imela bolečina in veselje. *In laetitia, nulla dies sine Cruce* (V veselju naj ne bo dneva brez križa), je pogosto zapisal. To njegovo globoko in stalno veselje, ki bi se lahko zdelo kot nekaj prirojenega, spontanega in del njega, je bil z naporom pridobljen dosežek, do katerega je prišel s svojo smehljajočo se askezo, ki je bila neposreden rezultat njegovega nenehnega iskanja Boga.

V Sao Paulu je nekega dne rekel: *Bolniki so naduse ljubljene božji otroci; imajo več priložnosti kot kdorkoli drug, da darujejo Gospodu tisoč stvari, da se nasmehnejo ... Kako težko se je nasmehnuti, če si bolan! Poznal sem nekega ubogega moža — grešnika, ki je deset let hudo bolehal za diabetesom. V vsakem trenutku bi lahko umrl. Ko se je nasmehnil — in smehljaj se je skoraj vedno —, ga je to stalo velikega navora, vendar pa se je treba nasmehnuti. Treba je drugim narediti življenje prijazno! Le s tem boste pritegnili duše za seboj.*

Koliko človeškosti polnih pozornosti izvira iz njegovih bogatih izkušenj z bolniki! Prevzamejo nas besede, ki jih je s posebno ljubeznivostjo namenil tistim, ki so prestajali iste bolezenske tegobe kot on. Ob neki priložnosti je med svojimi sinovi, ki so bili okoli njega, opazil resno obličje, ki je s svojim izrazom poskušalo prikriti, da trpi za obrazno paralizo. Svojo prizadetost ob tem je izrazil s pridihom humorja: *Sin moj, ne drži se tako svečano ...! Tudi jaz sem imel pred dvajset in več leti takšen obraz. To lahko potrdijo tri priče iz Rima. Vzrok za to ni bila neka šala, pač pa dejstvo, da nismo imeli denarja za ogrevanje in v prostorih je bila strašna vlaga. Ne skrbi, ozdravel boš. Pojdi k zdravniku in zadeva se bo uredila. Lepši boš kot prej.*

Diabetiki so bili deležni posebnih pozornosti: *Glavo pokonci! Preživljal si to, kar sem preživljal jaz. In jaz sem ubog človek. Torej boš zmogel z veliko veselja prestajati te nevspečnosti, ta majhen križ, medtem ko je Gospod za nas nosil tako velik križ.*

Ob tem tesnem odnosu med trpljenjem in veseljem se že v zgoraj omenjenih primerih vidi druga poteza, ki jo je po mojem mnenju treba izpostaviti: v oznanjevanju svetega Jožefmarija ni nič umetnega, nepristnega; njegovi nauki o nadnaravni vrednosti bolezni so globoko empirični nauki, plod lastnih doživetij in izkušenj. Ta neposredna povezava med evangeljskim naukom in življenjem običajnega kristjana — ki je bila po mnenju nekaterih ena od stalnih značilnosti njegovega oznanjevanja — gre najprej skozi njegovo notranjost, se utrjuje v njegovem lastnem življenju in šele potem se izrazi navzven na ta iskren in prepričljiv način. To pojasnjuje dejstvo, da se je sv. Jožefmarija pogosto naslanjal na svoja doživetja in izkušnje bolezni. To je vedno počel z enim samim namenom: da bi duše približal Bogu, saj se je čutil kot orodje — neuporabno, kot je rad pravil — božjih odrešenjskih načrtov. Pripovedovanje v tretji osebi, katerega se je pogosto poslužil, je dokaz njegove želje, da bi izginil, ostal prikrit. Če je govoril o svojih bolečinah, je bilo to zato, da je spodbujal trpeče, da bi jim povedal nekaj besed v tolažbo, da bi jim posredoval pozitiven pogled na bolezen in smrt.

Ko ga je nekdo prosil za nekaj primernih besed staršem, ki so v stiski zaradi invalidnosti svojih otrok, je rekel: *Otroci moji, povedal vam bom nekaj o izkušnji nekoga, ki je bil deset let hudo bolan, brez upanja na ozdravitev, in je bil zadovoljen, vsak dan bolj zadovoljen, ker se je*

prepustil božjim rokam in se prepričal, da Bog ni entelehija, oddaljeno bitje, pač pa več kakor dobra mati. Ponavljam, kar sem že prej rekel, da je vsemogočen, ne uživa v našem trpljenju, temveč v tem, da nam gre dobro. Spomniti želim tega očeta, to mater, oba: ko vzameš svojemu otroku iz rok nož, rezilo ali vžigalice, s katerimi se igra, ker se bojiš, da se bo poškodoval, se malček upira. Upira se, ker si ga prizadel, ker si mu vzel igračo. Če gledamo na način tega sveta, vidimo gobelin z zadnje stani, s strani, kjer so vozli in ne razumemo, da bo sreča po tem, da bo to minilo, kot steče voda med prsti. To je minljivo. Tempus brevis est (življenje je kratko), potrjuje Sveti Duh. Zelo malo časa imamo, da bi ljubili. Povej jim to v mojem imenu, v imenu nekoga, ki je bil leta neozdravljivo bolan; še več, ki je umrl, a še živi, hodi po svetu in se bojuje. Poudari, da je Gospod v nebesih Oče in da imamo malo časa, da bi ljubili. Naj ljubijo tukaj! In da se ljubezen izraža v bolečini. Obstaja neka stara pesem — saj mi boste oprostili, če bom nekoliko kičast? Dovolite mi, da počnem vse; zelo ste dobri. Pesem je zanič, a smisel je dober:

Vse moje življenje je iz ljubezni in če se spoznam na ljubezen, je to zaradi moči bolečine; kajti ni boljšega ljubimca, kot je tisti, ki je veliko jokal.

Tudi moški jokamo. A oni naj si obrišejo solze. Kajti Bog jim izkazuje svojo posebno naklonjenost. Čakajo jih mnoge radosti! Čaka jih velika sreča, in to za zmeraj! Povej jim to.

Ta predanost božji volji in pripravljenost na popolno poslušnost božjim načrtom se je izražala tudi v zvestem izpolnjevanju vsega, kar so mu predpisali zdravniki. Ko je poudarjal, da je pri duhovnem spremljanju nujen zaupen pogovor in da je potrebno živeti *divjo iskrenost*, je vzel za primer položaj bolnika pri zdravniku, ki je dvorano vedno spravila v smeh. Primer, ki se je že tisočkrat ponovil. Tokrat je bil bolnik on sam: *Čemu je namenjen pogovor z direktorjem? Da bi odprli srce. Zakaj imamo zdravnike? Da jim povemo, kaj se dogaja z nami. Imam nekoliko vneto grlo, nič hujšega ... Poklical sem zdravnika, ki je vaš brat, in on mi je rekel: Odprite usta. Odprl sem usta. Približal se je s svetilko in mi potisnil jezik navzdol ... Moral sem mu dovoliti vse in dovolil sem, da je storil vse, kar je hotel. Prišel je do mandeljnov, vendar jih ni našel, ker so mi jih že pred leti odstranili. Ni me bilo sram. Zakaj bi me bilo sram? Če si torej želim pozdraviti dušo ..., moram storiti tako kot s telesom ... Poveš, kaj čutiš; zastavijo ti nekaj vprašanj in ti dovoliš, da te pregledajo, torej da se stvar razjasni in dobiš zdravilo ... Meni je bilo rečeno: ... Vsake tri ure boste vzeli tole. Ni se zanesel name in jih je dal don Javierju, da bi čez tri ure prišel z zdravilom in mi ga dal. Ne bom zaprl ust, vzel bom tableto. Pravim vam, storil bom, kar mi rečejo.*

Zdravniku je bil vedno poslušen. Samo v enem primeru se je zgodilo, da ni do pičice natančno sledil navodilom zdravnikov. To se je zgodilo leta 1946, ko je bil hudo bolan. On sam je naslednjimi besedami opisal to situacijo: *Ko sem se zvečer odpravil v posteljo, nisem vedel, ali bom naslednjega dne vstal ... Lahko bi umrl v tem trenutku, to se nam lahko zgodi kadarkoli. A takrat, med tisto hudo boleznijo ... Nikdar nisem bil bolj srečen kot v tistih desetih letih!* Temu telesnemu trpljenju se je tedaj pridružila odgovornost, da odpre pravni postopek v zvezi z Delom, da bi v cerkveni zakonodaji našel mesto za Opus Dei, a so se težave, ki so oteževale pot k primerni rešitvi, zdele nepremostljive. Potrebna je bila njegova prisotnost v Rimu. Ni upošteval mnenja zdravnika, ki je izjavil, da ne odgovarja za njegovo življenje, če bo šel v Rim, pač pa je z odobravanjem Generalnega sveta Dela in z velikansko vero odpotoval v Rim in pri tem tvegalo življenje ter postavil na kocko vse. In Bog nas je uslišal ter popisal v sledečih rimskih letih novo čudovito stran zgodovine Dela.

Še bi lahko nadaljevali to poglavje, v katerem se dobesedno uresničijo tako besede iz Svetega pisma, *virtus in infirmitate perficitur* (moč se dopolnjuje v slabotnosti) kot tudi komentar k tem besedam, ki ga je podal v homiliji Življenje vere: *Z vero v Gospoda bomo kljub svoji bedi — bolje, s svojo bedo — zvesti Bogu našemu Očetu: sijala bo božja moč, ki nas podpira v naši slabotnosti.*

Toda treba je dokončati ta epigraf in zato si bomo sposodili besede blaženega Álvara del Portilla, prvega naslednika svetega Jožefmarija na čelu Opus Dei, ki je štirideset let najbolj od blizu spremljal ustanoviteljevo življenje: »Bil je poln Boga in njegova duša je na osupljiv način vlekla telo; duhovna plat je tako prevladovala nad telesno, da mu je kljub njegovi zreli starosti omogočala bogato aktivnost, ki ste ji mnogi izmed vas bili priče ... Nihče tega ne more razumeti na drugačen način. Njegovi zdravniki so mi rekli, da si njegovo veliko telesno vitalnost razlagajo le z njegovo občudovanja vzbujajočo duhovno močjo, ki ga je gnala. Duša — njegova ljubezen do Boga in do bližnjega zaradi Boga — mu je dajala ta silen apostolski zagon, ki je njegovo ne več mlado telo vlekel navzgor, tako da je včasih začel pogovore, tiste množične kateheze, zelo utrujen, ker ni spal, in ob koncu si je takoj želel začeti naslednjo, da bi lahko storil še več dobrega.«

ČLOVEŠKE BESEDE ZA BOŽANSKO RESNIČNOST

Ustanovitelj Opus Dei je od Boga prejel posebno zmožnost, da je zaznaval tisto *božansko, ki se skriva v podrobnostih*. Nekdo je zatrdil, da je ta dar nekaj takega kot božanski smisel za humor, ki omogoča gledati skozi stvari in odkriti Boga, ki se v njih skriva. To je zmožnost, ki je zelo razvita pri svetnikih. Evangelij je poln prilik in primer; njegov svet je poln človeških osebnosti, domačih ali divjih živali, tisoč stvari, ki so se pomešale v prijazen nered, ki so tam, da nam razodevajo skrivnostno svetle resnice, povezane z nebeškim kraljestvom.

Sv. Jožefmarija je imel ta božanski smisel za humor. Z vidika, ki nas sedaj neposredneje zanima, je s svojim pogledom, pozornim na božansko, odkrival tisoč podobnosti med nadnaravnim in biološkim življenjem; njegova globoka, ukoreninjena ponižnost ga je gnala, da je ljubil in ni omalovaževal nobene stvarnosti; silila ga je, da je bil za vse hvaležen, *kajti vse je dobro*, kot trdi točka 268 v Poti. Njegova intimnost in nenehen odnos z Bogom v molitvi in delu sta ga dvigovala po tistem klancu, ki nas vse bolj približuje vidiku Boga, s katerega je videti svet, spravljen po odrešilni smrti Jezusa Kristusa, s povsem drugačne strani kot je tista, ki jo ponuja *na zemljo priklenjen pogled z ravnine dveh dimenzij*, ki ga ima **animalis homo** (živalski človek), ki ne zaznava stvari, ki izvirajo iz Božjega Duha.

Mučna resničnost boleznin in smrti, medicinske operacije, zdravnikova dejavnost in celo duševne bolezni postanejo, vsaj za trenutek in neodvisno od njihove vrednosti, podlaga za primerjavo, da bi bolje razumeli nadnaravno realnost: sv. Jožefmarija s poetično močjo in na trenutke z nasmehom, ki omili surovost, uporabi medicinske in logične podobe z veliko katehetsko vrednostjo, da bi ganil naše duše in jih povabil, da bi napredovale po poti ljubezni in jasnejšega spoznanja.

V njegovi homiliji o napuhu z realizmom zazvenijo besede iz Siraha: *Napuh? Glede česa? Sveto pismo takole zbere poudarke, tragične in komične, da ožigosa napuh: S čim se prevzemaš, prah in pepel? Že za življenja bljuvaš drobovje. Majhna bolezen: zdravnik se smehlja. Človek, ki je danes kralj, bo jutri mrtev. Zdi se, da te besede odmevajo v nekaterih točkah Poti, ki predstavljajo zgoščeno sintezo tanatološkega realizma, oplemenitega s kontrasti poezije, ki nas prisilijo, da zaustavimo pogled ob tej neizbežni epizodi naše osebne zgodovine:*

601. *Napuh? — Čemu? ... Kmalu — čez nekaj let, dni — boš kup smrdljive mrhovine: črvi, zaudarjajoča tekočina, zamazane cunje mrtvaškega prta ... in nihče na zemlji se ne bo več spomnil nate.*

741. *Vidiš, kako truplo drage osebe razpada in povzroča smrad? — To je torej lepo telo! — Opazuj ga in ugotovi, kaj iz tega sledi.*

742. *Zdi se mi nemogoče, da te ne bi presunile tiste podobe Valdésa Leala, kjer je toliko odlične mrhovine — škofje, vitezi — v polni gnilobi.*

Kaj pa stokanje gandijskega vojvode: Nikoli več nočem služiti gospodarju, ki bi lahko umrl.

Knjiga Pot je polna zdravniških metafor. Patolog ne more skriti reakcije naklonjenosti, ko vidi primerjavo med uresničevanjem sprejetih sklepov in procesom zdravljenja rane. Nekdo opiše svojo situacijo kot *zobobol v srcu* in priporoča se mu dobrega zdravnika, ki naj bi mu izdrl nekaj zob. Vpliv občestva svetnikov na dušo se primerja z učinki krvne transfuzije na telo. Dvakrat je potrjenih tisoče muk ali bolečin, ki spremljajo krvavo kirurško operacijo. Zvrstijo se različni liki: oseba, ki zaradi kratkovidnosti pripre oči ali modernistični zdravnik, ki piše biografije o osebah z deformacijami. Na nekem mestu so v usta zdravnika apostola položene besede hvale zdržnosti in omalovaževanja poželjivosti, na drugem pa mikroskopist podučuje glede požrtvovalne stanovitnosti pri delu itd.

Po drugi strani najdemo v homilijah svetega Jožefmarija veliko katehetsko bogastvo v številnih analogijah med telesnim življenjem in življenjem krščanske duše. Omenili jih bomo le nekaj: molitev postane nenehna kakor pulz, kakor bitje srca. Apostolat bo v dušah delal čudeže, ki jih opisujejo vrstice, polne radostne izkušnje in ki so primerljivi tistim čudežem, ki jih je naredil Jezus s svojimi učenci: *... upam si trditi, da nas bo Gospod naredil za orodja, zmožna delati čudeže, in sicer najbolj izredne, če bi bilo potrebno. Slepim bomo dajali vid. Kdo bi ne znal naštetih tisoč primerov, kako je nekdo, ki je bil slep skoraj od rojstva, spregledal in je prejel ves sijaj Kristusove luči? Drugi je bil gluh in spet drugi nem, tako da nista mogla poslušati ali izraziti besede kot božja otroka ... Potem so se njuni čuti očistili in sedaj slišita in se izražata že kot človeka, ne kot živali. In **nomine Iesu!** (v imenu Jezusa!) V Jezusovem imenu so apostoli ozdravili hromega, ki ni bil sposoben nobenega koristnega dejanja, in tistega lenuha, ki je poznal svoje obveznosti, a jih ni izpolnjeval ... V Gospodovem imenu, **surge et ambula, vstani in hodi.***

Drugi, mrlič, ki je razpadal in zaudarjal, je zaslišal božji glas, tako kot v čudežu o sinu vdove iz Naina: Mladenič, rečem ti: Vstani! Tako kot Kristus, tako kot prvi apostoli bomo delali čudeže. Morda so se ta čudovita dela zgodila v tebi samem, v meni; morda smo bili slepi ali gluhi, hromi ali smo zaudarjali kakor mrlič in Gospodova beseda nas je dvignila s tal.

Mar ni to povabilo k zahtevnemu apostolatu, ki je polno obljub?

In vendar, sv. Jožefmarija v svoji homiliji *Življenje vere* glede razumevanja Kristusa — ki ne napada, pač pa odpušča; ne obsoja, ampak odvezuje od grehov; bolezni ne opazuje ravnodušno, temveč s svojo božansko skrbnostjo pomaga — doseže še en vrhunec krščanske kateheze vseh časov.

Ko proučujemo duhovno pot, ki jo je prehodil ustanovitelj Opus Dei, da bi dosegel to globoko razumevanje Jezusa Kristusa, ki je popoln Bog in popoln človek, nikakor ne moremo mimo njegovega razumevanja Jezusa kot božanskega zdravnika. V homiliji na veliki četrtek *Evharistija, skrivnost vere in ljubezni* se dotakne tudi vsebine pogovora s Kristusom med zahvalo po sveti maši; v tem pogovoru je Kristus lahko velikokrat kralj, zdravnik, učitelj, prijatelj. *On je zdravnik in zdravi našo sebičnost, če dovolimo, da njegova milost prodre do dna duše. Jezus nas je opozoril, da je najhujša bolezen hinavščina, napuh, ki nas pripravi do tega, da prikrivamo svoje grehe. Z zdravnikom moramo nujno biti popolnoma iskreni, mu povedati vso resnico in reči: Domine, si vis, potes me mundare, Gospod, če hočeš — in ti hočeš vedno — me moreš ozdraviti. Ti poznaš mojo šibkost, imam te in te simptome, trpim za temi in temi slabostmi. Preprosto mu pokažemo rane; in gnoj, če se je rana zagnojila. Ti, ki si ozdravil toliko duš, daj, da te, ko te imam v prsah ali te zrem v tabernaklju, priznam kot božanskega zdravnika.*

Človeške besede za božansko resničnost: mar ni to najbolj premočrten in ploden način, kako prevedemo v jezik, ki ga z lahkoto lahko razumemo, globoko resničnost skrivnosti učlovečenja Božjega Sina? Nekega svetlega jutra oktobra 1967 se je, oblečen v duhovniška oblačila, med sveto našo v kampusu Univerze v Navarri na nas obrnil s temile besedami: *Ne, otroci moji! Ne more biti dvojnega življenja, ne moremo biti kot shizofreniki, če hočemo biti kristjani. Obstaja le eno samo življenje, iz mesa in duha, in to mora biti — na duši in na telesu — sveto in polno Boga.*

ZAGOVOR NORMALNOSTI

Ena od posledic plodnega načela enotnosti življenja, ki sem ga pravkar omenil, je ljubezen do običajnega, skupnega, vsakdanjega, ki hodi z roko v roki z nagonским odporom do vsega pompoznega, ekstravagantnega, izumetničenega.

Temo bomo načeli z nečim, kar bo za nekaj trenutkov raztegnilo nit te pripovedi: s prijazno ironično iskro humorja — z zelo ugledno tradicijo v pedagoški umetnosti, ki naredi poučevanje prijazno in je zato pomnjenje lekcije enostavnejše —, ki jo je sv. Jožefmarija vključil v svojo adventno homilijo *Krščanski poklic*. Ko izpostavi, da je to poklic žrtve, zadoščevanja in pokore, želi poudariti tudi, da jo je treba živeti v mejah normalnosti. Med pojasnjevanjem razumevajoče pove, da odpušča tistim življenjepiscem svetnikov, ki *so na vsak način hoteli odkriti pri božjih služabnikih velike reči že pri prvem vekanju. O nekaterih pravijo, da v otroštvu niso jokali, da niso sesali mleka ob petkih, zato da so se pokorili ... Ti in jaz sva prijokala na svet, kot se spodobi, in se prižemala k materinim prsim ne glede na to, ali je bil post ali so bile kvatre ...* Nič kriččega ni v njegovem duhu in njegovem nauku. Normalno je — najbolj junaško — *umreti brez opozorila v dobri postelji, kot meščan ..., toda zaradi Ljubezni*. Potrebno pa je skrbeti za zdravje, ker je treba intenzivno delati, da bi se razširilo Kristusovo kraljestvo; *s posebno skrbjo je treba*

zagotavljati, da se telo vedno odziva kot dobro orodje duše in se na vsak način izogiba temu, da bi nekdo zaradi okoliščin na delu ali iz drugih razlogov zapadel v fizično izčrpanost, ki vodi navadno tudi v psihičen propad in privede do pomanjkanja moči, ki je potrebna za notranji boj. Kajti, poudarjam, božja milost običajno računa na to naravno moč. Celo bolečine, ki je vedno božji blagoslov in eden od zakladov človeka na zemlji, ne gre omalovaževati, podrediti jo je treba načelu previdnosti, kriteriju učinkovitosti. Fizično bolečino odpravimo, kadar jo lahko. V življenju je dovolj trpljenja! Kadar pa je ne moremo odpraviti, jo darujemo.

Ustanovitelj Opus Dei je imel izredno sposobnost zaznavanja; kot smo videli, mu Bog ni prihranil ne bolečin ne nevšečnosti. Da bi premagal stiske, ohranil vedrost v sebi in v svoji okolici, je zelo zgodaj spoznal učinkovitost prepuščanja božjim načrtom: *Vdano sprejemanje božje volje nujno prinaša radost in mir.* To je bil recept, ki je osebam v stiski velikodušno želel povrniti vedrost in z njo umerjenost v dejanjih in čustvih.

V nadaljevanju navajamo dve pričevanji. Prvo je odgovor, ki ga je dal nekomu, ki ga je prosil za tolažilne besede, ki bi ublažile bolečino staršev, ki so pravkar izgubili svojega otroka: *Najprej jim povej, da je žalitev svetega Križa, če temu rečemo križ. Ni mi všeč, da imenujete križe to, kar vam povzroča bolečino, kajti Križ je prestol, na katerem je zmagal Jezus Kristus Duhovnik. Motijo me ti jezni, razburjeni kristusi. Gospod je razprostrl roke kot duhovnik in se iz ljubezni pustil z žebli pribiti na križ. Tako zelo nas je ljubil, da je hotel mnogo trpeti; in ker je imel vso oblast, je za vsakega izmed nas trpel, kolikor je bilo mogoče. Zato ne išče trpljenja teh staršev.*

Naj pojasnim. Meniš, da ne jokam, ko umrejo ljubljene osebe? Toliko jih je, ki jih imam rad ... Prav v teh dneh komajda živim, ker sta dva neozdravljivo bolna. Razumem jih, vendar naj temu ne rečejo križ in naj vedo, da bodo srečali svojega otroka takoj za vogalom, prav kmalu. Saj je to življenje tu spodaj kakor slaba noč v zanikrnem prenočišču! Življenje nam polzi skozi prste. Včasih je boleče razmišljati na ta način, vendar je tako. Povej jim, da bodo prav kmalu spet srečali svojega sina, ki jih je zapustil. Medtem pa lahko kličejo k njemu, da bi jim pomagal v vseh njihovih potrebah; a naj nehajo jokati. Prve solze ob smrti ljubljene osebe so božji dar; ne bi bili bitja iz mesa in krvi, če bi ne jokali. Zatem pa se ne smemo pogrezniti v nenehno žalost; to bi bilo pretiravanje.

V drugem primeru sv. Jožefmarija skliče svoje, da bi mu pomagali moliti in prositi za dober izid operacije srca, ki je čakala enega od njegovih sinov: *Pred nekaj minutami so mi potrdili, da operirajo enega od vaših bratov. Rekli so mi, da operacije morda ne bo prestal, in jaz komaj še živim. Želel bi, da se pridružite moji molitvi, moji prošnji, da bi ga Gospod hotel ozdraviti. Trdovratno vztrajajte v tem, da bi ga Gospod hotel ozdraviti, pri čemer se zavedajmo, da ljubimo in sprejemamo njegovo presveto voljo, čeprav bi bilo to težko.*

Zadnji izraz njegove ljubezni do običajnega je priznavanje, da so normalni sestavni del življenja prav nič sijajne reči, pogosto trde, ki jih je treba najprej preprosto sprejeti, zato da jih potem v krščanskem optimizmu vključimo v *omnia in bonum*, vzklik, ki ga je tako pogosto ponavljal in je skrajšana oblika izreka **diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum** (njim, ki ljubijo Boga, vse pripomore k dobremu). Ta stavek ni amulet, s pomočjo katerega bi z vedrino prestajali življenjske nepravilnosti, temveč prepričanje, da nam je Bog namenil, da se združimo s Kristusom. Na naši zemeljski poti je bolečina preizkusni kamen ... bolečine in nevšečnosti, minevanje časa, ki použiva telesa in grozi, da bo zagrenilo nravi, navidezna enoličnost dni, ki so

navidezno zmeraj enaki. Tej erozivni dejavnosti minevajočega časa ter psihičnemu in fizičnemu propadanju nasproti moramo postaviti prizadevanje, da bi se poistovetili s Kristusom in mu bili zvesti: *Ta občutljiva, dejavna in nenehna zvestoba, ki je težka, kakor je težko vsako udejanjanje načel v spremenljivi resničnosti spremenljivega, je zato najboljša obramba osebe pred ostarelostjo duha, nerodovitnostjo srca in umsko otrdelostjo.*

V teh zadnjih vrsticah bomo lahko našli razlog za privlačno človeško prikupnost svetega Jožefmarija, za njegovo nerazložljivo energijo in končno za njegovo poigravanje glede svoje starosti v zadnjih letih življenja. Ko je svojo starost delil z deset in izjavil, da ima le sedem let, bi površni opazovalec v tem lahko zaznal zgolj iskro humorja. Že nekaj let pred tem je zatrdil: *Kajti na grbi imam že precej let, vendar pa se v molitvi ob vznožju oltarja k Bogu, ki navdaja mojo mladost z radostjo, počutim zelo mlad in vem, da se ne bom nikoli imel za starega. Kajti, če bom ostal zvest Bogu, me bo ljubezen nenehno poživljala; kakor mladost orla se bo obnavljala moja mladost.*

BESEDE ZDRAVNIKOM IN MEDICINSKIM SESTRAM

Končno lahko na tem mestu zberemo tudi nekaj stavkov, ki jih je ustanovitelj Dela namenil zdravnikom in medicinskim sestram. Gre za izraze hvaležnosti za delo, ki ga opravljajo v službi ljudi, pa tudi za opogumljanje, da bi ne zanemarili nenehne naloge nadgrajevanja poklicne izobrazbe, da bi bolje služili. Gre za sklicevanje na čut za krščansko odgovornost za duhovno pomoč, ki jo je treba nuditi bolnikom.

Ne pričakujmo, da bomo tukaj našli kaj drugega kot besede Kristusovega duhovnika. Kot duhovnik je zaznal to duhovništvu sorodno značilnost, ki jo imajo poklici v zdravstvu, ker so dejavno in goreče razdajanje plemenitemu služenju ljudem. To je izjavil v odgovoru na vprašanje, kako se izogniti rutini, mlačnosti pri poklicnem delu. Takole je rekel ustanovitelj Opus Dei: *Ohranjaj božjo navzočnost, kot to že počneš. Včeraj sem obiskal nekega bolnika, bolnika, ki ga imam rad iz vsega svojega očetovskega srca, in razumem veliko duhovniško delo, ki ga opravljate zdravniki. A ne postani ošaben, saj so vse duše duhovniške. To duhovništvo je treba izvajati! Ko si umivaš roke, ko ti nadenejo zdravniško haljo, ko si nadevaš rokavice, misli na Boga in misli na to resnično duhovništvo, o katerem govori apostol Pavel; na ta način ne boš padel v rutino, dobro boš delal telesom in dušam.*

Na Univerzi v Navarri ga je v pogovoru neka medicinska sestra z univerzitetne klinike povprašala o tem, kako bi lahko izboljšala svoje delo. Vesel je bil priložnosti, ki se mu je ponudila, da lahko ponovi nasvete in želje, ki jih je ob drugih prilikah že izrazil, ter odgovoril: *To vprašanje so mi že velikokrat zastavile medicinske sestre iz mnogih dežel in zelo me veseli, da mi zastavljajo to vprašanje in druga podobna vprašanja, ker je potrebno, da imamo veliko krščanskih medicinskih sester. Kajti vaše delo je duhovništvo, prav toliko in še več kot duhovništvo zdravnikov. Hotel sem reči še več, ker je za vas značilna rahločutnost — odpustite mi osladnost —, neposrednost, saj ste vedno ob bolniku. Zdravnik ga pride pogledat in nato odide domov; ima jih v mislih, vendar pa jih nima neprestano pred sabo, pred očmi. Zato menim, da je medicinska sestra na prav poseben način krščanski poklic. Da bi se pa ta poklic izpopolnil,*

je potrebno, da ste medicinske sestre dobro pripravljene na strokovnem področju, potem pa še, da imate veliko rahločutnosti, po kateri slovi fakulteta in univerzitetni klinični center v Navarri. Naj te Bog blagoslovi, hči moja!

Ti dve lastnosti, rahločutnost in strokovna usposobljenost, sta bili zahtevani tudi od zdravnikov: *Gani me — je dejal —, ko mi pripovedujejo o nečem, kar ste mnogi izmed vas izkusili. Zdravniki pomagajo prav tako kot spovedniki, le da na materialnem področju; tukajšnji zdravniki pa ne skrbijo le za materialno plat, temveč tudi za dušo. Imajo isto skrb kot ti in ne rečejo pacientu kar: Slecite se. Vsi mi govorijo isto: kakšna rahločutnost, kakšna pozornost! Vidi se, da se spoznajo na svojo stvar, a poleg tega, da so veliki ljudje in odlični zdravniki, so tudi in predvsem izjemno rahločutni.*

A naj se zdravniki sedaj ne prevzamejo, saj drugi delajo isto, vsak na svojem področju. Prav je, da druge posnemamo in jih skušamo tudi preseči, zato da bi bili vsak dan bolj rahločutni, bolj krščanski; ne le bolj modri, ne le boljši strokovnjaki, temveč boljši Kristusovi učenci.

Te besede so kakor oporoka, njegova poslednja želja. Za medicinsko sestro, za zdravnika se to, da je Kristusov učenec, uresničuje v podrobnostih, od katerih jih lahko tukaj navedemo le nekaj: ljubezen do zakramentov, globok pogled na smrt, trden smisel za vrednoto življenja ...

Ob neki priložnosti je takole odgovoril nekemu zdravniku iz Peruja, ki ga je zanimalo, kako premagati velik strah pred smrtjo, ki ga je zaznati pri bolnikih in njihovih sorodnikih ter celo pri zdravnikih, kako doseči, da gledamo na smrt kot na »dobro prijateljico«, kot na »našo sestro«: *Poslušaj, sin moj, povedal ti bom le eno zgodbico. Pred kratkim mi je vaš prijatelj, ki ga osebno morda ne poznate — moški, ki vodi nekaj podjetij, ki je zelo zaposlen in nenehno potuje — povedal, da se srečuje s svojimi kolegi, s katerimi naredijo triletni ali celo petletni delovni načrt. »Všec mi je,« mi je rekel, »ker jim pridejo na misel prav vse možnosti, vse! Vse! Le ena jim manjka in jaz jim pravim: Vi, ki ste predvideli to, ono, tisto, ste predvideli tudi to, da lahko umremo? ... Strašno! Tega niso predvideli, čeprav je to edina gotova stvar. Edina gotova stvar!«*

Smrt, otroci moji, ni neprijeten korak. Smrt so vrata, ki se nam odprejo k Ljubezni, k Ljubezni z veliko začetnico, k sreči, počitku, veselju. Ni je treba pričakovati s strahom. Res je, da gleda zdravnik nanjo z drugega zornega kota; a krščanski zdravnik, kakor si ti — vidim, kako gledaš nanjo ti, naj te Bog blagoslovi! — mora gledati nanjo na pozitiven način. Drugi prav tako. To ni konec, je začetek. Za kristjana umreti ne pomeni umreti, pomeni živeti. Živeti z veliko začetnico. Zato se ne bojte smrti.

Soočite se s smrtjo! Poglejte ji v oči. Računajte nanjo; ona mora priti ... Zakaj bi se bal? Zakaj bi v strahu, v paniki skrtil glavo pod peruti? Gospod, smrt je življenje. Gospod, smrt je za kristjana počitek, je Ljubezen in to je to. Je to tisto, kar si želel slišati od mene?

Medicinskim sestram poleg ljubeznivih besed ni nikoli pozabil nameniti tudi besed, s katerimi jih je spomnil na dostojanstvo njihovega poklica in na to, da vedno lahko sodelujejo pri uresničevanju božjega odrešenjskega poslanstva, s tem ko v mnogih primerih pomagajo bolnikom prejeti duhovno pomoč in zakramente. *Na prav poseben način imam rad medicinske sestre — je ob neki priložnosti rekel neki učiteljici na šoli za medicinske sestre. Sredi sveta se mi zdite nekaj posebnega. Znete se nasmehniti, ko bi morale biti že utrujene in nejevoljne. Znete biti rahločutne kot matere do ljudi, ki so vam v resnici tuji.*

Bog naj vas blagoslovi! Mislite na to, da služite nazareški družini, da je tisti bolnik Kristus. On je to rekel, se spominjaš? Ali pa da je Božja Mati. Ravnajte z njimi ljubeče, skrbno, rahločutno. Naj jim nič ne manjka, predvsem duhovna pomoč. Dobro jih pripravi. Naj te Bog blagoslovi! Blagoslavljam vse medicinske sestre tega sveta. Ob drugi priložnosti je s podobnimi besedami dodal: ... molim za vas, ker imam v mislih dobro in slabo, ki ga lahko naredite. Če je nek človek pripravljen, mu lahko celo na manj prijazen način brez kakršnihkoli nevšečnosti povemo resnico glede njegovega stanja. Če ni pripravljen, izkoristite vsako priložnost, da bi se spovedal in prejel obhajilo ter prejel ponovno. Pride trenutek, ko si ta tako bolna bitja skorajda želijo, da bi jim rekli, da gredo v nebesa. Sam poznam čudovite primere.

V molitvi bomo zmogli dati smisel stvarem, ki jih ne razumemo. So zdravniki in medicinske sestre, ki se nikoli ne navadijo na smrt. Nek brazilski kardiolog mu je zaupal, da ga kljub vsakodnevnemu stiku z boleznijo in kljub svoji krščanski naravnosti smrt in bolečina vedno znova prizadeneta, še posebej, ko gre za mlade ljudi in sv. Jožefmarija mu je pokazal, da mora te občutke dopolniti in prečistiti z izrazi vere, z molitvijo: *Povedal ti bom zgodbo, sin moj. Bil je mlad duhovnik, ki je moral izpolniti neko poslanstvo ... svetovnih razsežnosti. Ni imel kreposti in tudi sedaj jih nima; minilo je skoraj petdeset let, sedeminštirideset ... Ni imel ne kreposti ne denarja. Ni imel drugega kot mladost, dobro voljo in božjo milost. Zelo rad je obiskoval uboge bolnike in nekoč se je znašel — kot že tolikokrat — ob vzglavju mladega fanta, ki je umiral; bil je eden tistih, zaradi katerih ti trpiš. Tudi jaz trpim zaradi njih, a v tistem trenutku sem mu zavidal. Videl sem, da je tista duša, očiščena, šla naravnost h Gospodu in sem mu rekel: zavidam ti! Odšel je potolažen, zelo zadovoljen.*

Morda boš tudi ti kdaj nekoliko zavidal umirajočim; spet drugič se ti bodo smilili, ker jim manjka krščanske spravljenosti. Moli zanje. Bodi dober zdravnik, kot že si; dober kristjan, kot že si in opravil boš veliko delo.

DELI S PRIJATELJI

www.si.opusdei.org

facebook.com/opusdei.si

twitter.com/opusdei_si

* * *

Copyright © www.si.opusdei.org

Avgust 2017